

EGY BÜNTETŐJOGI CENTENÁRIUM MARGÓJÁRA: 100 ÉVES A HORTHY-KORSZAK RENDTÖRVÉNYE

DRÓCSA IZABELLA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. DRÓCSA IZABELLA

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRS

VERITAS TÖRTÉNETKUTATÓ

INTÉZET ÉS LEVÉLTÁR

IZABELLA.DROCSA@

VERITAS.GOV.HU

2021. április 6.

Az államellenes bűncselekmények társadalmi és jogi megítélése jelentős változáson ment keresztül a XX.

században. A századforduló előtt a politikai bűnelkövetők megítélése kevésbé volt negatív a köztörvényesekhez képest, mert az akkori közfelfogás szerint egy államellenes bűncselekmény esetén különböző értékek, elképzelések ütköztek egymással. E nézet szerint politikai elítéltek minősült többek között *Kossuth Lajos*, az aradi tizenhárom vértanú, vagy gróf *Batthyány Lajos*, az első felelős magyar miniszterelnök. Ennek következtében az 1878-ban elfogadott *Csemegi-kódex* büntetési rendszerébe a jogalkotó belefoglalta az államfogház büntetési nemet, így biztosítva a „*politikaiak*” számára a privilegizált pozíciót a büntetés-végrehajtás során.

én, amelyre a politikai vezetés egyáltalán nem volt felkészülve.

Az 1918-1919-ben történtek a jogalkotó számára is új kihívást jelentettek. Ezeket az előzményeket figyelembe véve a Horthy-korszakban az alkotmányos restauráció mellett felmerült az igény az államellenes bűncselekmények körének újraszabályozására és a büntetési tételek szigorítására, melynek eredményeképpen az első Teleki-kormány alatt a Nemzetgyűlés elfogadta az *állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről* szóló 1921. évi III. törvényt (Átv.).¹

Bár a rendtörvény a két világháború közötti büntetőjog egyik

meghatározó szabályozásává nőtte ki magát, elfogadását és hatályba lépését mégis rendkívül heves polémiák kísérték mind a törvényhozásban,² mind pedig a korszak jogtudósai között. Azok a büntetőjogászok, akik támogatták e külön törvény megalkotását, arra mutattak rá, hogy szükséges a *Csemegi-kódex* kiegészítése annak érdekében, hogy megakadályozzák a különböző „*tömegmozgalmak*” kialakulását tekintettel az 1918-1919-ben lezajló forradalmi eseményekre.³ *Angyal Pál* és *Finkey Ferenc* is ezt a tézist erősítette: *Angyal* szerint a törvényre azért volt szükség, mert a büntetőkódex „*előkészületi stádiumban fogyatékos*,” így szükséges az előkészületi cselekmények büntetlenségére vonatkozó alaptételt áttörni az új

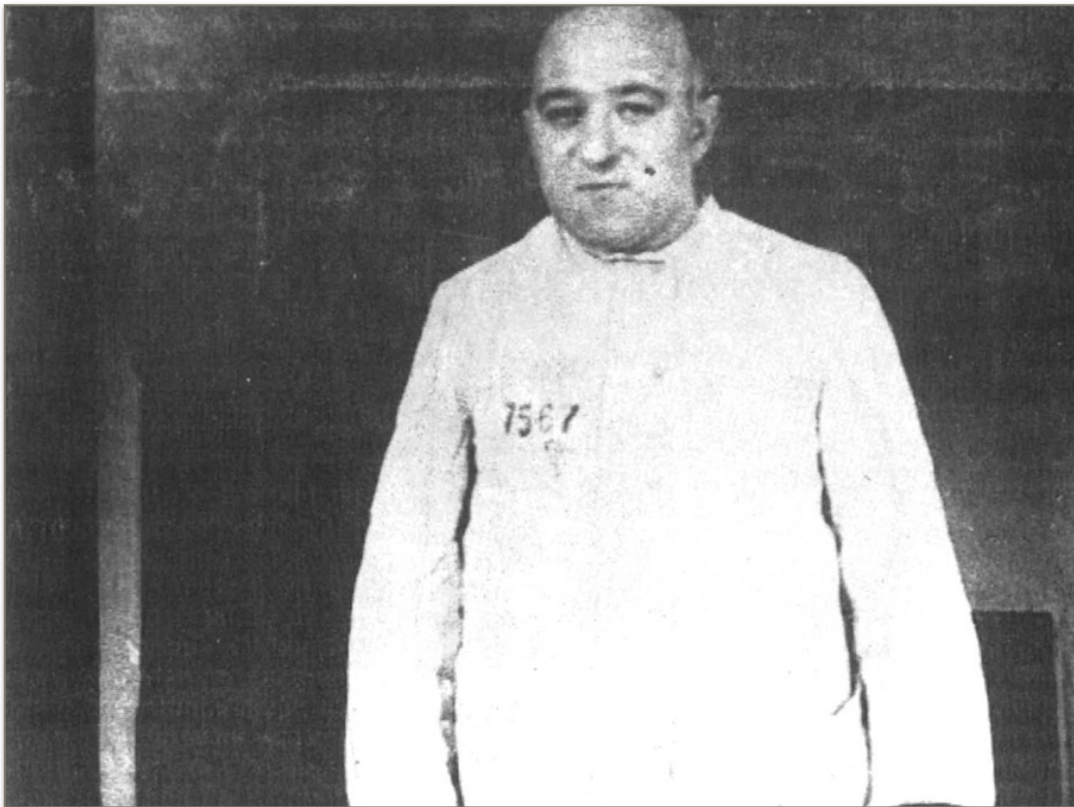
szabályozással.⁴ *Finkey* meglátása a következő volt: az államnak „*feltétlen joga és kötelessége*” védekezni azon kommunista, anarchista propaganda ellen, amelyek veszélyeztetik az állami és társadalmi rendet. Vagyis az államnak e védelmi funkciója nem csak a külföldről jövő támadások, hanem a belföldön kialakult szervezkedések esetében is ugyanolyan fontos.⁵ Érdemes megemlíteni továbbá *Heller Erik* kir. főügyész helyettesét is, aki a rendtörvény szükségességét az alapjogokkal összefüggésben a következőképpen magyarázta: „*azok a megrázkódtatások, amelyeken különösen édes hazánk az utolsó szomorú években keresztülment, megmutatták, hogy a közszabadságok korlátlanságában sem lehet az emberiség panaceáját látni.*”⁶ *Perjéssy Mihály* bíró álláspontja szerint az Átv. előtt hatályban lévő büntetőtörvények a már végrehajtott deliktumokat tudták pönalizálni, azonban az ún. „*veszélyeztető cselekményekkel*” szemben már nem tudtak védelmet nyújtani. Vagyis a prevenció és az elrettentés, mint büntetőpolitikai célok hiányoztak ezekből a jogszabályokból.⁷

Ezzel szemben a kiegészítő szabályozás szükségességét kritizáló jogászok véleménye az volt, hogy egyrészt a bolsevizmus Magyarországra nézve már nem jelent veszélyt hiszen a proletárdiktatúra 1919-ben megbukott, másrészt úgy vélték a *Csemegi-kódex* és a már hatályban lévő külön törvények megfelelő védel-

Azonban az első világháborút követő alkotmányos válság

időszaka alatt a magyar társadalom szomorú tapasztalatot szerzett arról az addig teljesen szokatlan politikai mentalitásról, amely a kommunistákat jellemezte. A Moszkvából hazaérkező agitátorok által létrehozott szélsőbaloldali párt olyan, eddig ismeretlen eszközökkel vette át a hatalmat Magyarországon 1919 március 21-

met nyújtanak a jövőbeni, hasonló helyzetek elkerülésére. Vámbéry Ruzstem ügyvéd *A rendjavaslat* című cikkében „büntetőjogi csempészárú” jelzővel illette a törvényt. Másik fontos tézisének alapja a „büntetőjog konzerváló ereje”, mely szerint a gazdasági, társadalmi, etikai alapokat nem a büntetőjog hozza létre az országban; épp ellenkezőleg: „a büntetőjog kifejezője az állami és társadalmi rend stabilitásának.” Tehát egy törvény megalkotásával nem lehet megelőzni egy forradalom kitörését.⁸

A levéltári források szerint a rendtörvényt 1921 és 1939 között több száz esetben alkalmazták, amelyből megállapítható, hogy a magyar igazság-

szolgáltatás e jogszabály segítségével eredményesen tudott fellépni a szélsőséges politikai mozgalmakkal szemben, melyek közül a legnagyobb veszélyt a külföldről irányított és jelentős anyagi eszközökkel támogatott kommunista „sejtek” jelentették az 1920-as években. Velük szemben e jogszabály 1-5. §-a által szabályozott államfelforgatás törvényi tényállása alapján emelt vádat az ügyészség. Így eljárás indult többke között az illegális pártszervezés élére állt *Andics Erzsébet, Demény Pál, Gerő Ernő, Rákosi Mátyás, Vági István, Stromfeld Aurél, Szántó Zoltán, Révai József vagy Sallai Imre* ellen.⁹ Azonban az Átv-t nem csupán a szélsőbaloldallal szemben tudták a bíróságok sikeresen alkalmazni: az

államfelforgatásban meghatározott jogi tárgy miatt valamennyi szélsőséges ideológiát valló csoporttal szemben lehetővé vált a büntetőeljárás megindítása. Így államfelforgatás vádjá miatt a bolsevikok mellett a nemzeti szocialistákat is számos alkalommal elítélte a törvényszék az 1930-as években.¹⁰

Hivatkozások:

- ¹ Drócsa Izabella: A politikai bűncselekmények és a rendtörvény. A kommunista mozgalmakkal szembeni büntetőperek a két világháború között, Rubicon, 2019. 9-10 sz. 92. p.
- ² Nemzetgyűlési Napló 1920, VIII. kötet, Budapest, Athenaeum, 1921.
- ³ Miskolczy Ágost: A forradalom büntetőjogi

védelme a forradalmi mozgalmak ellen, *Tanulmányok a társadalom- és közigazgatáspolitikai köréből*, Budapest, é. n. 188. p.

⁴ Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 4. kötet: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. III. t. c., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. Kiadása, 1929, 7. p.

⁵ Finkey Ferenc: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó vállalata, 1923, 178. p.

⁶ Heller Erik: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvény ismertetése, Budapest, Az Ügyvédek Lapja kiadása, 1922, 4. p.

⁷ Perjessy Mihály: Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló törvényről, *Miskolci Jogászélet*, 1927. 10-11-12. sz. 3. p.

⁸ Vámbéry Ruzstem: A rendjavaslat, *Jogtudományi Közöny*, Budapest, 1921, 56. évf. 6. sz. 41. p.

⁹ Drócsa 2019, 95. p.

¹⁰ Szálasi Ferencsel szemben a hatóságok hat alkalommal kezdeményeztek büntetőeljárást 1935 után, amelyek közül a rendtörvény alapján három esetben állapították meg a büntetőjogi felelősséget.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Teleki Pál miniszterelnök. Forrás: <https://cutt.ly/mcjX1sh> 2021. április. 1.
2. oldal: Rákosi Mátyás a szegedi Csillag börtönben Forrás: shorturl.at/ahofY 2021. április 1.